

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

יום ראשון י"ח תמוז תשע"ח

01/08/2018

לכבוד

מנהלי מחוזות

מפקחים כוללים

מנהלי בתיה"ס העל יסודיים

מרכזי מקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה בבתיה"ס

מורות ומורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

שלום רב,

עם פתיחת שנת הלימודים תשע"ט שלוחה ברכתנו לשנת לימודים פורייה ומהנה.

חוזר מפמ"ר בלימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה תשע"ט, מס' 1

חוזר זה עוסק בנושאים הבאים:

1. לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה - פדגוגיה וחינוך ערכי

א. שילוב המעורבות החברתית בהערכה החלופית

ב. דגש על פיתוח ערכים של מורשת, לקיחת אחריות ובניין הארץ

ג. פיתוח ערכי סובלנות, כבוד והכרת האחר

ד. חינוך לכבוד לארץ ולסביבה

2. בחינות הבגרות:

- א. שאלות עומ"ר
- ב. הערכה חלופית
- ג. שגיאות עקרוניות חוזרות בבחינת הבגרות קיץ תשע"ח.
- ד. הלימה תשע"ט.
- ה. אתרי שטח תשע"ט.

3. עבודות חקר א"יטופים

- א. מסלולי עבודת החקר
- ב. הנחיות חדשות ליציאת תלמידים לעבודת שטח
- ג. חפירות ארכיאולוגיות עם רשות העתיקות

4. השתתפות במימון סיורים

- 5. תיק תכניות לימודים לעובדי הוראה
- 6. חומרי עזר ללמידה
- 7. פדגוגיה דיגיטאלית
- 8. השתלמויות תשע"ט
- 9. אתר המפמ"ר
- 10. קבוצת הפייסבוק למורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה
- 11. מערך הדרכה תשע"ט

* * *

עם שאיננו יודע את עברו ההווה שלו דל ועתידו לוטה בערפל

יגאל אלון

מקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מפתח במידה החזקה ביותר את הזיקה של התלמיד למולדתו. הוא מחנך לאהבת הארץ תוך דגש על פיתוח ערכים של מורשת. תחום הדעת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מקנה ידע על מורשת, על בניין הארץ ומפתח ערכים של סובלנות וכבוד אל הדרים בה ושל לקיחת אחריות על הסביבה. המפגש הבלתי אמצעי של התלמידים עם הלימוד בשטח, מחזק ערכים אלו ומאפשר שלל פעילויות עם מעורבות גבוהה של התלמיד תוך חיזוק הקשר בינו לבין ארצו.

1. לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה: פדגוגיה וחינוך ערכי

א. שילוב המעורבות החברתית בהערכה החלופית בתחומי הדעת

בחודשים האחרונים נכתב והופץ מסמך משותף למזכירות הפדגוגית, המינהל הפדגוגי ומינהל חברה ונוער בנושא "שילוב המעורבות החברתית בחלופות בהערכה". המסמך נכתב כחלק מהתפיסה המערכתית לחינוך ערכי. מסמך זה מחזק את התפיסה המדגישה כי הוראת תחומי הדעת תוך שילוב העיסוק בערכים תורמת ללמידה משמעותית. הוראה המתבססת על חיבור רלוונטי בין החומר הנלמד לעולמו של התלמיד, למידה המשלבת חוויה ערכית וחשיבה ביקורתית.

השילוב בין החלופות בהערכה בתחום הדעת למעורבות החברתית יכול להעמיק את הלמידה המשמעותית. התכנית תסייע לתלמידים להבין וללמוד היטב את תחום הדעת מתוך ראיית הרלוונטיות של עולם התוכן הלימודי למציאות החיים. לשילוב בין החלופות בהערכה למעורבות החברתית יש ערך חינוכי רב ביצירת מוטיבציה למעורבות אזרחית וחברתית כתוצאה מלמידה המחברת בין עולם התוכן הלימודי למציאות החיים. בדרך זו נסייע לתלמידים בהתפתחותם האישית ובבניית זהותם ונחזק בהם את תחושת ערך העצמי, השייכות והמחויבות לקהילה, לחברה ולמדינה.

בשנת הלימודים תשע"ט אנו ממליצים למורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה ליישם בבית ספרם את המהלך על בסיס העקרונות שבמסמך המצ"ב. [קישור למסמך](#)

הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מאפשרת כר נרחב לעסוק בשאלות ערכיות, מהותיות וקיומיות החשובות לעולמו של התלמיד והתורמות לעיצוב זהותו האישית והלאומית. אנו מבקשים

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

לשים דגש מיוחד על חינוך ערכי ולבסס ערכים של אהבת הארץ, חינוך לסובלנות, כיבוד המורשת והזהות התרבותית והכרת תודה למייסדי המדינה ומפתחיה.

אנו מבקשים שערכים אלו יבואו לידי ביטוי בשלל הערכות הבית ספריות ובהן: עבודות החקר, החפירות הארכיאולוגיות, בחינות השטח ובחינות בכתב.

אנו ממליצים לבקר באתרי השטח כלמידה חוץ כיתתית וכחלק מהחינוך הערכי לאהבת הארץ.

דגש מיוחד אנו מבקשים לשים על עבודות חקר במסלול **מגש הכסף** – במסגרת עבודה זו התלמיד יתבקש לכתוב סיפור חיים ע"י ראיון עם אנשים שהיו בסיס "מגש הכסף" להקמתה של המדינה, בתחומי הביטחון, המחקר, החברה, ההתיישבות, הכלכלה, התרבות והפוליטיקה. אנו מבקשים לצלם את הראיון ולהעבירו אלינו בתקליטור בצירוף העתק של העבודה. בנוסף, אנא תעדו את המפגשים שבין התלמידים לבין המרואיינים והביעו הכרת תודה למייסדי המדינה ומקימיה.

בנוסף, אנו מציעים תכנית להשכלה כללית המופיעים בקישור: [תכנית להשכלה כללית](#)

ב. דגש על פיתוח ערכים של מורשת, לקיחת אחריות ובניין הארץ

במסגרת הלימודים אנו מבקשים לשים דגש מיוחד על חיזוק הקשר למדינה, למקימיה ובונה בדרכים הבאות:

- אנו מבקשים שכל בית ספר יאתר בסביבתו **דמויות ממקימי המדינה ובונה**. לאחר לימוד פעילויותיהם של הדמויות, תערך פעילות חינוכית עם תלמידי המגמה שבה תבוא לידי ביטוי הכרת תודתם של התלמידים. אנא תעדו פעילויות אלו.
- **אימוץ אתר** - ברוח זו, אנא דאגו לאמץ אתר היסטורי הקשור לתולדותיה של המדינה. במסגרת הפעילות ילמדו התלמידים את תולדותיו, יבקרו בו ויערכו פעולות לטפחו. ניתן לערוך פעילות זו גם במסגרת עבודת החקר.
- **שיעורים מקוונים** (וראו פדגוגיה דיגיטלית). בשנה זו אנו נקיים שיעורים מקוונים בהם נדון בסוגיות נבחרות בתולדותיה של המדינה. אנו מבקשים להרחיב את היריעה ולזמן את ההורים והקהילה כחלק מהחיבור שבין התלמיד לבין סביבתו.
- **הרחבת פעילות עם הקהילה** - אנו מבקשים לשתף עד כמה שניתן את הקהילה בבית הספר ואת הורי תלמידי המגמה - הדרכת עמיתים בסיורים, הדרכת עמיתים בבגרויות השטח, ערבי לימוד משותפים סביב נושאים וסוגיות בתחום לימודי ארץ ישראל.
- **סיורים והדרכת עמיתים** - חלק בלתי נפרד מתכנית הלימודים היא למידת השטח: ביקור באתרים השונים ובמסלולי הטיולים בארץ - למידת ההיסטוריה, ההתיישבות, החי והצומח

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

ומגוון והמרקם האנושי שבה- לימוד בשטח ובכיתה. כחלק מהתרומה לקהילה אנו מבקשים לשלב את תלמידי המגמה גם בהדרכת עמיתים במסלולי הטיולים: בכיתותיהם בטיולים היומיים והשנתיים.

ג. פיתוח ערכי סובלנות, כבוד והכרת האחר

הנושאים השונים העולים במהלך הלימודים במקצוע בכלל ובמהלך לימוד שתי יחידות החובה בלימודי ירושלים בפרט, מזמנים לנו אפשרויות לפיתוח יחס של סובלנות כלפי בני כל הדתות. ביחידות אלו נלמדים גם עקרי האסלאם והנצרות ויחסן של דתות אלו לארץ ולירושלים. כמו כן, הן מאפשרות לעמוד על פיצולים חברתיים ותרבותיים בין מגזרים בתוך החברה היהודית והישראלית ומתוך כך גם מעודדות אצל הלומד פיתוח סובלנות, הקשבה והכלת של ה"אחר". אנו מעודדים, כחלק מבין אתרי החובה, לסייר בשכונות ובאתרים מרכזיים וחשובים "לאחר" מתוך רצון להכיר ולהבין את חשיבותם ולפתח יחס של סובלנות כלפי הקבוצה ה"אחרת".

- **שיעורים מקוונים**- השיעור המקוון מאפשר לנו ליצור שיעור משותף ושיח בין תלמידי המגמה ממגזרים שונים אשר לא היו יכולים לשבת יחדיו פיסית אלמלא שידור באופן שכזה. בשנה האחרונה קיימנו שידורים של שיעורים סינכרוניים משותפים למספר בתי ספר ממגזרים שונים. התגובות לשידורים אלו יצרו תחושת שייכות ושותפות בין המשתתפים בשיעור. לפיכך, אנו נעודד שיעורים משותפים (בין סוגי אוכלוסיות שונות: דתיים ולא דתיים, בניס ובנות ועוד). בנוסף לזה נערוך **שיעורים מתוקשבים קהילתיים** - לתלמידים ולבני משפחותיהם העוסקים בסוגיות אקטואליות או מעניינות במיוחד. בשנת הלימודים תשע"ט נקיים מפגשים מסוג זה- סביב יום ירושלים.
- **פיתוח גישה דיאלוגית, בית מדרשית בין הלומדים תוך יכולת להכיר ולהוקיר ריבוי דעות:** דיון בפולמוסים העוסקים בארכיאולוגיה ובתולדותיה של ארץ ישראל לתקופותיה השונות. המחקר הארכיאולוגי מאפשר לנו לעסוק בסוגיות המציגות פתרונות שונים לבעיות ארכיאולוגיות ותקופתיות שונות. אנו מאפשרים לתלמידים להכיר את הסוגיות השונות (למשל הדעות השונות בדבר קיומו של הבית הראשון), להתמודד עם השאלות הנוצרות ולהכיר את התיאוריות השונות ולעיתים גם המנוגדות. הדיון בכיתה בטקסטים השונים מאפשר לחזק את הפתיחות מחד ואת הביקורתיות מנגד. שכן, עלי להכיר גם את הדעה המנוגדת לדעתי ולדעת להתמודד עימה ולהתייחס אליה.

ד. חינוך לכבוד לארץ ולסביבה

תשתית הידע המוקנית לתלמידים בכיתה ובלימוד בשטח מאפשרת לטפח אצל התלמידים מודעות ואכפתיות, ומתוך כך נטילת אחריות ומעורבות למתרחש במרחב היישובי, ההיסטורי והטבעי וליצרת מחויבות ומעורבות פעילה של התלמידים.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

כחלק מתרומתם של התלמידים לחברה ויצירת כבוד ואחריות לסביבה ולארץ, אנו מבקשים מכלל המורים לשים לב להוראות הבאות:

- ניקוי המסלולים והאתרים בהם אתם מבקרים עם התלמידים
- אימוץ אתר- בסמוך לבית הספר – מומלץ לדאוג לניקיונו.
- השתתפות בחפירות ארכיאולוגיות או שימור אתרים כחלק מעבודת החקר, או כחלק מהלימוד ביחידות הנושאות. ההשתתפות בחפירות ושימור האתרים נערכת על ידי רשות העתיקות (על החפירות הארכיאולוגיות ראה להלן).

2. בחינות הבגרות

א. שאלות עומ"ר

שאלות עמ"ר (ערכים מעורבות ורלוונטיות) - קידום החשיבה הרגש והערכים בלמידה, בחלק מפיתוח ה"חממה הפדגוגית"

בשנתיים הקודמות העמקנו את העיסוק בעמ"ר (ערך מעורבות ורלוונטיות) בלמידה, בהוראה ובהערכה.

הדבר בא לידי ביטוי בפיתוח המקצועי, בשיח בכיתה, ובהכנסת כ- 10 נקודות העוסקות בעמ"ר בבחינת הבגרות.

בשנה זו נעמיק ונרחיב את השיח על המעורבות, הרלוונטיות והערכיות בתוך הלמידה ובהערכה. אנו מבקשים מכם לשלב את השיח הזה בלמידה ובכיתות. כמו כן, נמשיך לשאול את שאלות העמ"ר במבחני הבגרות בהיקף של כ- 10 נקודות, שאלות העמ"ר בבגרות יכללו גם סעיפי ידע וערכים.

אנו מזכירים שעיקר מטרתנו היא הלמידה בכיתה, ושתשובה נכונה תהא רק תשובה המבוססת על ידע של תחום הדעת.

כדי ללמוד עוד על תפיסת העמ"ר ועל שאלות שנשאלו בבחינות הבגרות בתחומי הדעת השונים ראו [כאן](#)

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

דוגמא לשאלת העומ"ר כפי שהופיעה בבחינת הבגרות החיצונית, שנת הלימודים תשע"ח (שאלון 12281)- שאלה 1 סעיף ה :

שאלת עומר : ירושלים מאז התקופה הצלבנית ועד ימינו- שאלון 12281

מלחמת העצמאות

הלחימה בירושלים ובסביבתה הייתה קשה- הושקעו בה משאבים רבים, וכרבע מהנופלים במלחמת העצמאות נהרגו בה.

מה לדעתך היו השיקולים המעשיים, הערכיים והסמליים, שהנחו את הנהגת היישוב בהחלטה להקדיש משאבים רבים וכוח אדם רב כל כך בלחימה על ירושלים ועל הדרך אליה.

ב. הערכה חלופית

הערכה החלופית במקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה היא נרחבת ועומדת על 70% לפי הנחיות הפיקוח.

בתי ספר **שאינם זכאים** להגיש הערכה חלופית –תלמידיהם יבחנו בבחינת בגרות חיצונית של מכון סאלד. בחינה זו תכלול את הנושאים הבאים : ירושלים מראשיתה ועד התקופה הצלבנית ; צפון הארץ ; מישור החוף ; ההר המרכזי והבקעה. **מחובתם** של בתי ספר אלו ליצור קשר עם הפיקוח במהלך חודש ספטמבר.

ג. שגיאות עקרוניות חוזרות בבחינת הבגרות קיץ תשע"ח

- הקפידו מאוד לתדרך את התלמידים בהתאם להערות ולהנחיות שפרסמנו כבר כמה פעמים בנוגע לדרישות מהתלמיד בבחינת הבגרות. את ההנחיות ניתן למצוא בקישור : הנחיות לתלמידים.
- אפשר להבחין היטב בין בתי ספר שדואגים לכך ותלמידיהם עונים בהתאם לדרישות, לבין בתי ספר שנמנעים מכך – והדבר בא לידי ביטוי באי עמידה בדרישות ובאבדן ניקוד וחבל.
- דגשים מיוחדים : לענות בהתאם לסוג המטלה, לשים לב לשאלה בה יש כמה מטלות, לענות ישירות לשאלה ולא מסביב, לכתוב משפט פתיחה ולנסח את הדברים בעברית נכונה ומלאה.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

- הקפידו ללמד את כל הנושאים בהלימה, כולל נושאי הגישור. שימו לב גם לרשימת המושגים גם כאן – מומלץ לתת להם לענות על שאלות מושגים בבחינות הרגילות וגם בעבודת כיתה / בית.
- מומלץ מאוד, לפחות פעם אחת בשנה בה ניגשים לבגרות הזו, לתת לתלמידים לפענח את הסיבה לאובדן ניקוד בכל שאלה בה הם איבדו נקודות (או מדוע הם קיבלו ניקוד מלא במקרים שבהם הציון גבוה). אפשר לתת את זה כעבודה כחלק מהלמידה השוטפת במהלך שנת הלימודים.
- הנחו את התלמידים לכתוב במחברת הבחינה רק בשורות המודגשות ולא במשבצות; להשתמש בעט ברורה ולכתוב בכתב יד ברור (או לקבל אישור לשכתוב).
- במצב בו תלמיד זכאי לשאלון מותאם, אך לא מימש את זכאותו (כלומר, ענה על כל ארבעת הפרקים), הורידו את מדבקת המותאם מהמחברת שלו ודאגו שהמחברת תשלח עם המחברות הרגילות. מחברות עם מדבקת מותאם נבדקות על ידי מעריך בודד וללא מערכת הבקרה שקיימת בכל המקרים של מחברות רגילות – זה מצב שעשוי לפגוע בתלמיד.
- בחלק מבתי הספר ניתן להבחין ברמת בלבול גבוהה של התלמידים בין התקופות (וגם ביחס לתקופות שנכללות בירושלים א'), חלק מהבלבול יכול להיות מוסבר בלימוד של שתי היחידות בשנה אחת. מומלץ מאוד ללמד כל אחת מהיחידות משך שנה שלמה ובנפרד מהיחידה האחרת. התהליך הארוך מסייע להפנמת החומר.
- בכנוס שיערך בתחילת השנה, אנו נעבור על כל השאלות כפי שהופיעו בבחינת הבגרות וננתח את התשובות שנתנו.

ד. הלימה תשע"ט

בתכנית הלימודים החדשה המעודכנת התאמנו את תכנית הלימודים להיקף השעות המוקצבות להוראה במהלך שנות הלימודים. היקפה של התכנית המעודכנת תואמת את ההנחיה כי היא תשתרע על פני 30 שבועות למידה בשנה. תכנית ההלימה פורסמה ביחד עם שאר תכניות ההלימה וניתן למצאה בקישור: [הלימה תשע"ט](#).

ה. אתרי השטח תשע"ט

כחלק מהלמידה החוץ כיתתית, התלמידים מתבקשים לבקר באתרים הקשורים לחומר הלימוד. רשימת האתרים לשנה"ל תשע"ט פורסמה והיא מופיעה בקישור כאן: אתרי שטח ירושלים תשע"ט ואתרי השטח ביחידות האזוריות: צפון הארץ, מישור החוף, ההר המרכזי והבקעה, נגב. ביחידות ירושלים:

התלמיד צריך להכיר את כל הקשור לאתר - גם אם אין לכך התייחסות בספר הלימוד. לרשימת האתרים מצורפת רשימת מקורות מחייבת למורה. שאלות השטח בנושאים השונים מסתמכות גם על הכתוב במקורות אלו. פרט לאתרים אלה התלמידים צריכים להכיר את מפת ירושלים בכל תקופה ואת הממצאים המאפיינים כל תקופה. בתקופות שנלמדות כגישור - אין חובה לצאת לשטח. בהצעה נלקחו בחשבון גם המרחקים הגיאוגרפיים (למשל, משכנות שאננים ואתרי המנדט)

השינויים העיקריים:

בירושלים בתקופות הקדומות:

במקום חפירות מזר בעופל – הוספנו את בריכת השילוח וכן כתף הינום.

בירושלים בתקופות המאוחרות:

- בית סרגי במקום אתרי המגרש עצמו (הכנסייה הושארה).
- נוטרדאם במקום סנט פול.
- משכנות שאננים וימין משה במקום בית דוד ובתי ברוידא.
- בנייני הציבור במקום השכונות בתקופת המנדט.
- קריית ענבים ירדה (לא הוספנו אתר כי הוספנו בע"ח).

רשימת הנושאים והמקורות כבסיס להסברים באתרי השטח תעודכן ותפורסם בראשית חודש ספטמבר

3. עבודות חקר ומסלול חפירות ארכיאולוגיות עם רשות העתיקות

אחת היחידות בה מחויבים התלמידים היא יחידת החקר. קיימים מספר מסלולים לעבודות חקר: עבודות חקר מסלול מחקרי אישי; מסלול כיתתי; מסלול מעשי, מסלול הדרכה ומסלול מגש הכסף. בכל אחד מהמסלולים עבודת השטח תתפוס חלק מרכזי בכתיבת העבודה. בכל המסלולים יבחנו התלמידים על פה על עבודתם.

א'. מסלולי עבודות החקר:

- א"יטופ במסלול עבודת חקר פרטנית - נושא לעבודת חקר יכול להיות כל נושא הקשור בארץ-ישראל ובתנאי שניתן לקשר אותו לאתר או אתרים בשטח.
- א"יטופ במסלול כיתתי- אנו מעודדים לימוד של נושא משותף והמאפשר הפריה הדדית של התלמידים העוסקים בנושא אחד הנלמד בכיתה, דנים וחוקרים אותו מזוויות שונות. באופן זה, ניתן לראות את העבודות כחלק מתצרף היוצר תמונה אחת כוללת.
- עבודת א"יטופ מעשית- שיקום אתר, שימור עתיקות, עבודה יצירתית (בניית מבנה, דגם לצד עבודה כתובה), חפירה ארכיאולוגית. מסלול זה הוא שילוב של עבודה מעשית ושל עבודה עיונית קצרה הכוללת מושגי יסוד חשובים הקשורים לעבודה המעשית, הסבר על הנושא העיוני או האתר בו עוסקת העבודה, תיאור של הפרויקט המעשי הקבוצתי ותיאור חלקו של כתב העבודה בפרויקט זה. הציון ניתן על שני החלקים יחדיו: על העבודה המעשית: כלומר על ההשתתפות בחפירה הארכיאולוגית, שיקום האתר, שימורו או עבודה יצירתית וכן על העבודה הכתובה (לגבי פירוט יש לראות בחוברת בקישור להלן). אנו ממליצים להיעזר לצורך העבודה המעשית במומחים בתחום או בגופים שעוסקים בו כמו: רשות העתיקות, המועצה לשימור אתרים. העבודה המעשית יכולה להיעשות בקבוצה גדולה (אפילו כיתה שלמה), החלק העיוני יכתב על ידי כל תלמיד בנפרד. חשיבות מסלול זה הוא ראשית, בשיתופם של התלמידים בפרויקט אחד משותף. שנית, ביכולת של היחיד לתרום לתוצר הקבוצתי במיוחד בחפירות הארכיאולוגיות, שיקום אתר או שימור עתיקות.
- עבודת חקר במסלול הדרכה. אנו מאמינים כי המפגש הבלתי אמצעי בין התלמיד לבין השטח מאפשר לו לעבד את חומר הלימוד ואת רגשות השייכות והאהבה אל הארץ ולחוות את החקר באופן משמעותי. כחלק מתפישה זו אנו מאפשרים לתלמידים הכותבים עבודת שטח להכין עבודת חקר במסלול הדרכה. עבודה זו כוללת שלושה חלקים: הכנה עיונית של מסלול להדרכה, הכנה דידקטית של ההדרכה במסלול והדרכה בפועל של קבוצה אמיתית (המגמה, ההורים, תלמידים צעירים יותר או הציבור הכללי) במסלול. העבודה תיכתב במהלך שנה לפחות והיא תלווה בהדרכה על ידי המורה המלמד את הכיתה. המסלול כולל מינימום של 5 תחנות הדרכה והדרכתו תמשך לפחות 45 דקות. ההכנה העיונית של המסלול להדרכה תוגש בפורמט של כתיבה מדעית.
- מגש הכסף. תכנית 'מגש הכסף' שמה לה למטרה לתעד את פעילותן של דמויות מתולדות המאבק על הקמת המדינה, קיומה ועיצוב דמותה: מראשי ההתיישבות וכן לוחמים. תיעוד זה יעשה על ידי התלמידים הבוחרים במסגרת עבודת החקר.

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

- על מסלול עבודות החקר ועל המחוייבים השונים בכל אחד מבין המסלולים ניתן למצוא בקישור:
[הנחיות לכתובת עבודת חקר](#)

ב'. הנחיות חדשות ליציאת תלמידים בעבודות חקר לשטח

בחודשים הקרובים תצאנה הנחיות חדשות לעבודות החקר באשר ליציאתם של תלמידים לשטח. הנחיות אלה יפורסמו באתר בקישור: [כאן](#)

ג'. חפירות ארכיאולוגיות עם רשות העתיקות

כיוון שאחד ממוקדי התכנית הוא הארכיאולוגיה של ארץ ישראל, מומלץ שהלומדים ישתתפו בחפירות ארכיאולוגיות או בסקר ארכאולוגי או בשיקום עתיקות. בנוסף לחוויה ולהנאה מעצם החפירה והגילוי, התלמידים לומדים להכיר מקרוב את עבודתו המדעית של הארכיאולוג, מהי חפירה, כיצד היא מתנהלת, כיצד מטפלים בממצאים וכיצד קובעים את גילם, כיצד משחזרים וכיצד משמרים.

אחד מבין המסלולים המוצעים לכתובת עבודות חקר הוא חפירות ארכיאולוגיות. מהשתתפות בחפירות ניתן לגזור נושאים לעבודות החקר; ההשתתפות בחפירה היא החלק של עבודת השטח הנדרשת במסלול: עבודת חקר במסלול מעשי: חפירות ארכיאולוגיות.

במסגרת שיתוף הפעולה עם רשות העתיקות תלמידי המגמה יגיעו לשבוע חפירה (חמישה ימים רציפים) באתרי העתיקות וישתלבו בעבודת השטח. רשות העתיקות תדאג למערך ההסעות, שיעורי ההכנה בכיתה לפני היציאה לשטח; ליווי הקבוצה לפני החפירה, בחפירה ולאחר תום החפירה. את ההשתתפות בחפירות יש לתאם עם [דניאל וינברגר](#) מנהל מרכז ארכיאולוגי חינוכי, 052-4284367 פרטים נוספים ניתן למצוא בקישור: [כאן](#)

4. מימון סיורים

בשנת הלימודים תשע"ט ישתתף המשרד במימון סיורים לימודיים עבור מגמת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה.

קול קורא יתפרסם בראשית שנת הלימודים ויש לעקוב אחרי הפרסום.

5. תיק תכניות לימודים לעובדי הוראה

תיק תכניות לימודים לעובדי הוראה הוא כלי מקוון חשוב ומשמעותי ללמידה. התיק מציג את כלל תכניות הלימודים בכל תחומי הדעת, בכל שכבות גיל ובכל המגזרים. הוא מאפשר לתכנן את התהליך הלימודי והחינוכי ביעילות מרבית תוך כדי יצירת קשרים בין ידע, מיומנויות וערכים. תיק תכניות לימודים כולל את:

- א. הידע הנדרש על פי תכנית הלימודים.
  - ב. המיומנויות המרכזיות בכל תחום דעת (קוגניטיביות, תוך אישיות ובין אישיות).
  - ג. הערכים המרכזיים בתחומי הדעת השונים.
- בנוסף, התיק כולל מגוון חומרי למידה, יחידות הוראה, סרטונים וכלי הערכה ומעודד ליזום, ליצור ולגוון את אופני הלמידה תוך כדי שימוש בכלים עכשוויים ברוח הלמידה המשמעותית. התיק מהווה חלק ממהלך אסטרטגי לאומי רחב היקף, אשר נועד להתאים את הלמידה לאתגרי המאה ה-21.

[קישור לתיק תוכניות הלימודים](#)

6. חומרי עזר ללמידה

בשנת הלימודים תשע"ח, השיק משרד החינוך בהובלת המזכירות הפדגוגית מיזם חדשני לרגל שבעים שנה למדינה: "תמונה ישראלית". מיזם זה, מעניק חווית לימוד ייחודית, ובאמצעות יכולים תלמידים לחוות עשרות אירועים מרכזיים שעיצבו את המדינה, לחקור אודותיהם ולהעמיק בהם.

המיזם כולל שלושה חלקים:

1. ציר זמן מודפס המיועד לתלייה בבית הספר. ציר הזמן נשלח מודפס על שמשונית שהופצה לכל בתי הספר (צרי הזמן "מתוערר" כאשר משתמשים באפליקציה המביאה לפתיחת האירועים בכל אחד מהעשורים)
  2. אפליקציית מציאות רבודה, הניתנת להורדה לטלפון חכם ומיועדת לשימוש בקרבת ציר הזמן המודפס.
  3. אתר אינטרנט "70 שנה למדינה" המציע מידע נוסף להעמקה וכן פעילויות חינוכיות משלימות, ומופיע בקישור: [70 שנה](#)
- המיזם נועד לשימוש וניתן לשלבו במהלך הלימודים בכל היחידות האזוריות וכן כחלק מחשיפת התלמידים לעבודות החקר.

7. פדגוגיה דיגיטאלית

שילוב אמצעי למידה מתקדמים של תקשוב ולמידה מרחוק – פדגוגיה דיגיטאלית.

אנו רואים חשיבות רבה בפיתוחה של פדגוגיה דיגיטאלית. לפיכך, בשנת הלימודים הקרובה נרחיב את השימוש בפדגוגיה הדיגיטאלית במספר מישורים:

- **פיתוח מיומנויות** - הוראה של שידורים מקוונים סינכרוניים וא סינכרוניים ושילובם במערך הלמידה הכיתתית
- שילוב מיומנויות הוראה **מתוקשבות בסיורים ובלמידה חוץ כיתתית**
- במהלך שנת הלימודים הקרובה נמשיך בהכשרתם של המורים המקצועיים להתמצא במערכות הדיגיטליות השונות אשר יאפשרו להם לקיים שיעורים מקוונים. שיעורים המבוססים על התפישה כי המורה הוא המתווך בכיתה ועל כן קיימת חשיבות רבה להעברת השידור המקוון המעובד באמצעותו של המורה אל התלמידים: בשיעור סנכרוני- בו המורה עצמו מכין את השיעור או בשיעור א-סנכרוני- שבו המורה מקבל שיעור מקוון ועליו לעבד את השיעור/ המצגת ולהתאימם לצרכי התלמידים שבכיתתו. באופן כזה- המורה הוא שיחליט אלו חלקים מתוך השיעור המקוון הוא יראה לתלמידיו ואילו מטלות מתאימות לכתתו.
- **הקמת מאגר שיעורים מקוונים** בנושאים השונים הקשורים למקצוע, אשר יעברו את אישור הוועדה אותה ימנה הפיקוח. שיעורים אלו ימסרו למורים לעיבוד ולהתאמתם לסוג האוכלוסייה הלומדת בכל בית ספר ובית ספר.
- **שימוש במאגרי מידע דיגיטליים** - במסגרת עבודות החקר, התלמידים ילמדו כיצד לאתר מקורות מידע דיגיטליים ולנתח אותם כמקורות ראשוניים ומשניים בשימוש בעבודות החקר וכחלק מהלימוד הכולל ביחידות הנלמדות.
- **שיתוף מסמכים לעבודות קבוצתיות** הן במסגרת עבודות החקר (במסלול כיתתי או אישי) והן במהלך המטלות הניתנות על ידי המורים בעת הלימוד.
- **שיעורי העשרה למורים ולתלמידים**- שנת השבעים למדינת ישראל מזמנת לנו אפשרות לדון בנושאים הקשורים להקמתה של המדינה, לקשיים עימם נאלצה להתמודד ובדרכים בהם צמחה. במהלך שנה זו יועברו שיעורים מקוונים בנושאים המוזכרים בהם ישולבו מורים ותלמידים.

8. השתלמויות תשע"ט

לרשות המורים מערך מגוון של השתלמויות: **סיורים וימי עיון** העוסקים **בחידושים** במקצוע-בהוראה חוץ כיתתית, ובגילויים החדשים שהתגלו בשטח. נושאי ההשתלמויות נבחרו בהתאמה לתכנית הלימודים, בדגש על נושאים חדשים המוטמעים בתכנית הלימודים. ההשתלמות הראשונה עוסקת בחידושים שהתגלו בירושלים ובדרכי ההוראה בכיתה ובשטח. השתלמות נוספת עוסקת בחידושים ובהוראה ביחידות האזוריות.

בנוסף, אנו מבקשים לקיים השנה השתלמות נוספת – **פדגוגיה בעידן החדש חלק ב**. בהשתלמות נלמד כלים דיגיטאליים נוספים על אלה שלמדנו השנה שיגבירו את חווית הלמידה אצל התלמיד: שימוש בסרטונים, מצגות אינטראקטיביות, שימוש בטלפונים ניידים בסיורים ובשיעורים. שימוש בציר זמן מרובה מדיה, למידה מבוססת מקום.

ההשתלמות מקוונת ותתמקד כמובן בנושאים הקשורים למקצוע לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה.

ההשתלמויות מקנות גמול.

הערה: כל השתלמות **עומדת בפני עצמה** – בהיקף 30 שעות וכוללת סיורים, שיעור מקוון, סדנה ומטלה. לא ניתן לצבור ימי סיור ולהעבירן מהשתלמות להשתלמות.

כל מורה חייב להשתתף **בחמישה** ימי סיור או מפגשים לאורך השנה. ההשתתפות במפגשים הינה **תנאי לקבלת אישור לבחינת בגרות בית ספרית** וכתנאי לשמש **כמעריכי בחינות בגרות**. לימים אילו אין קשר לגמול ההשתלמות.

תכנית ההשתלמויות יפורסמו במהלך חודש ספטמבר בקישור: [השתלמויות](#)

9. אתר המפמ"ר

אתר המפמ"ר ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה מתעדכן תדיר ומהווה כלי עבודה עבור המורים. אנא הקפידו להיכנס לאתר לפחות אחת לשבוע. באתר – מוקדי הלמידה המחייבים; חומרי העשרה; ביבליוגרפיה; בחינות בגרות קודמות ולקחים מבידיקתן. כתובתנו: [אתר המפמ"ר](#)

10. קבוצות הפייסבוק למורים ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

לרשות המורים עומדת קבוצת פייסבוק סגורה. ההצטרפות לקבוצה מותנית בהזדהות מלאה - שם מלא ובית הספר. הקבוצה מהווה במה פעילה ושוקקת חיים לדיונים מקצועיים, שיתוף חומרי למידה, ותקשורת בין המורים לבין עצמם. החומרים המוצגים בקבוצה נערכו על ידי המורים ואינם מבוקרים על ידי הפיקוח. ציבור המורים מוזמן להצטרף באמצעות פנייה אל [שלומית ברוכי](#) - מנחת תקשוב ארצית.

11. מדריכים תשע"ט:

לרשותכם מדריכים המתמחים בנושאים שונים בתכנית הלימודים, בעבודות החקר ובתקשוב. אנא הקפידו להיות בקשר רציף עם המדריכים:

שם	תפקיד	מייל	טלפון
תמיר יעקובוביץ	רכז בגרויות והנחיית מורים	tamir069@walla.co.il	02-5334069
שלומית ברוכי	רכזת תקשוב	shlomit.baruchi@gmail.com	052-5623653

אני מאחלת לכולם שנה טובה, שנת צמיחה והתחדשות, שנה של עשייה וסיפוק בכל מעשה ידיכם.

ד"ר אפרת זילבר

מפמ"ר לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

העתקים:

ד"ר משה וינשטוק, יו"ר המזכירות הפדגוגית

גב' דליה פניג, ס' יו"ר המזכירות הפדגוגית ומנהלת אגף א' לפיתוח פדגוגי

ד"ר אברהם ליפשיץ, ראש מינהל החמ"ד

גב' אלירז קראוס, ראש אשכול רוח וחברה

גב' דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך עיי"ס

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

מר דויד גל, מנהל אגף הבחינות